

לעומקו של מקרא

דברי עומק
במדרשת השבוע ובמועדים

מקץ
שבת חנוכה
התשפ"ו

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא מקץ

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים
וַהֲרִי בֹזֵה תָם מֵאֲסָרוּ. וַיֵּשׁ לֹמֶר
(מא, יא')

אָנִי וַהֲוֵא. עַל דֶּרֶךְ הַרְמָזוּ וְהַסּוּד הֵם
כַּשְׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲנִי וְהוּ, שֶׁהֵם מֵעַ"ב
שְׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ הַיּוֹצֵאִים מִג' פְּסוּקִים
וַיִּסַּע וַיָּבֵא וַיֵּט, כְּאוֹמְרָם ז"ל [סוֹכָה מֵה.
וַרְשִׁי שֵׁם] אֲנִי וְהוּ הוֹשִׁיעָה נָא,
וְכַמְפוֹרֵט בַּלְעוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא לִפְר' בְּשִׁלַּח.

וּמִלֵּאכִים אֵלֶּי, אֲנִי וְהוּ, בָּאוּ לְסִייעַ
לְהַבִּיא אֶת יוֹסֵף לִפְנֵי פֶרְעָה, וְאֵשֶׁר עַל
כֵּן יֵצְאוּ שְׁמוֹתֵם הֵק' מִפִּי שֶׁל שֶׁר
הַמִּשְׁקִים, וּפְעִלּוּ יִשׁוּעוֹת בְּאֲזֵנֵי פֶרְעָה.

~~~~~

וַיִּשְׁלַח פֶּרְעָה וַיִּקְרָא אֶת-יֹסֵף
וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלֵל וַיַּחְלֵף
שְׁמִלְתּוֹ וַיִּבְּא אֶל-פֶּרְעָה: (מא, יד)

וַיִּשְׁלַח פֶּרְעָה.

וַיֵּשׁ לְשִׁאוֹל, מֵה רָאָה פֶּרְעָה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לְהֵאֱמִין לְסִיפּוּרוֹ שֶׁל שֶׁר
הַמִּשְׁקִים אוֹדוֹת נֶעַר עֲבָרִי עֲבַד וְכו'.

אַלֵּא וַיֵּשׁ לֹמֶר, [כַּמְבוֹאֵר בְּסוֹף פֶּרֶשׁת
וַיִּשָּׁב] שְׁבִיּוֹם הוֹלֵדֶת אֶת פֶּרְעָה, פֶּרְעָה

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים

וַיְהִי. יֵשׁ לִיתֵן טַעַם מִדּוּעַ נִקֵּט לִשְׁוֹן
צֶעַר. וְהִרִי בֹזֵה תָם מֵאֲסָרוּ. וַיֵּשׁ לֹמֶר
שֶׁנִּקֵּט לִשְׁוֹן צֶעַר, שְׁעֵתָה מִתְחִיל
הַתְּהַלִּיךְ שֶׁל רַד"ו שְׁנָה שֶׁל הַשְּׁעָבוּד.

או כֻּלָּךְ לְדֶרֶךְ זֶה: וְעַל דֶּרֶךְ אֵל
תִּיקְרִי. אֵל תִּקְרִי וַיְהִי מִקֵּץ אֵלֵּא
תִּקְרִי לְמַפְרָע: מִקֵּץ וַיְהִי. שְׁבֹזָה הִגִּיעַ
הַקֵּץ לַוַיְהִי, הַקֵּץ לְצֶעַרוֹ שֶׁל יוֹסֵף.
וּמִעֵתָה רֵק עֲלֵייהָ יֵשׁ לוֹ.

~~~~~

שְׁנָתַיִם יָמִים. יֵשׁ לִיתֵן טַעַם לְאוֹמְרוֹ
יָמִים.

וַיֵּשׁ לֹמֶר שְׁבָעַת מֵאֲסָרוֹ כֹּל יוֹם נִרְאָה
לוֹ כְּשֵׁנָה. וּבַיּוֹם שֶׁחֲרוּרוֹ כֹּל הַשְּׁנָתִים
נִרְאוּ לוֹ כִּיּוֹמִים.

~~~~~

וַתִּרְעִינָה בָּאָחוּ (מא, ג'). בְּתִרְגוֹם
בָּאָחֻהָ. וּלְפִשׁוּטוֹ הוּא מִקוֹם מִרְעָה.
וּמִדְרָשׁוֹ לִשְׁוֹן אַחֻהָ וְרִיעוּתוֹ. כִּמוֹ וְהוּא
רוּעָה אֶת אַחֻיו. מִזֶּה הִבִּין יוֹסֵף כִּי
הִגִּיעָה שְׁעֵתוֹ לְמִלּוּךְ, וּלְקַבֵּל פְּנֵי אַחֻיו.

~~~~~

לעומקו של מקרא מקץ

וַיִּרְצֶהוּ מֶן-הַבּוֹר. והוא לשון ריצוי.
שבזה ריצוהו מן השמים לכל
סבלותיו.

^^^

וַיִּרְצֶהוּ מֶן-הַבּוֹר.

בדרך הפשט הוא הבור אשר יוסף
אסור שם, במצרים.

ויש לשאול:

עד עתה התורה קראה למקום אשר
יוסף אסור שם בית הסהר, ומדוע
שינתה התורה את לשונה לקרות אותו
עתה בשם בור. ויריצוהו מבית הסהר
מיבעי לה למימר. ועוד, מדוע הדגישה
התורה בה"א הידיעה מן-הבור שהרי
לא היה ידוע עד כה בשם בור.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי
התורה נקטה כלשונו של יוסף
באומרו לשר המשקים: (פרשת וישב
מ,טו') כִּי-גָנַב גִּנְבֹּתִי מֵאֲרִץ הָעֶבְרָיִם
וְגַם-פֶּלֶא לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׁמוּ
אֹתִי בְּבוֹר.

ובאומרו כן לשר המשקים התכוון
יוסף ללשון כפולה:

גם לבור הזה שהוא נמצא בו עתה
בבית הסהר, וגם לבור אשר במדבר,

עדיין לא החליט לעצמו את מי
להחזיר ואת מי לתלות.
ובהחלטה של רגע נפל בלבו של
פרעה הפור: להשיב את שר
המשקים לתפקידו, ואת שר האופים
לתלות.

וחשב פרעה שרק הוא יודע מהחלטה
זאת אשר בתוך לבו. והנה נודע לו
שיוסף ידע כבר שלשה ימים קודם
לכן מה פרעה יחליט בינו לבין עצמו.
שכל החלומות הולכים אחר הפה,
ומה שפתר יוסף היה כעין גזירה שכך
יהיה. לכן מיד ויריצוהו מן הבור.

^^^

וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהוּ וַיִּקְרָא אֶת-יֹסֵף
(מא,יד').

וַיִּקְרָא אֶת-יֹסֵף לכאורה מיותר
הוא. והיה די לומר וישלח פרעה
ויריצוהו מן הבור. ומאי וַיִּקְרָא אֶת-
יֹסֵף.
ועל דרך הדרש נאמר, שהמלה
וַיִּקְרָא מתארת כיצד שלח פרעה
להביא את יוסף. כזה: וַיִּקְרָא: אֶת-
יֹסֵף! אֶת-יֹסֵף! אֶת-יֹסֵף!

^^^

לעומקו של מקרא מקץ

החיצוניים שהיו לו עד היום. ורמז הפסוק על דרך עבודתו הפנימית של יוסף:

כנגד מה שהיה **מסלסל** בשערו כתיב **וַיִּגְלַח, וְכֵן כָּתִיב וַיִּחַלֵּף שְׂמֻלְתּוֹ כִּנְגַד** מה שהיה מתהדר בכותנתו. וְנָח זָכְרָם, אָבֵד סִבְרָם, וְנִטְשׁ סְפוּיָם. החליף כל מעטה חיצוני ומסר עצמו בידי קונו להיכנס לפני ולפנים מבעד לפרגוד לעמוד לפני מלך מלכי המלכים ולשרתו.

ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. ולכן הבין יוסף שעתה עומד הוא לשרת פני דר עליון, ובשליחותו למשול בעם נכרי במצרים, ועל העולם כולו.

וכמבואר בלעומקו של מקרא פר' וישב, על הפסוק **ותתפשהו בבגדו**, שנתפש על לבושיו החיצוניים ועתה הגיעה העת להחליף ללבושים רוחניים פנימיים.

ועל דרך הצח והרמז, ובהמשך לנאמר שם, יש מובן נוסף לפסוק במשפטים, [שמות כ"א ח']: **אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לֹא** (כתיב) לֹא (קריא) **יַעֲזֶה וְהַפְּזָה לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמָּשֶׁל לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָּהּ.**

שבו שמו אתו אחיו. כי בשניהם התכוון לומר **לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׁמָּה אֲתִי בְּבֹר.** ולכן נקט לשון וְגַם. וְגַם-פֹּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי-שָׁמָּה אֲתִי בְּבֹר.

ובכך ירד יוסף לעומק הבנת ההשגחה הפרטית שהיתה עליו, כי מה שהושלך ע"י פוטיפר לבית הסהר על לא עוול בכפו, הוא כביכול המשך הבור ההוא שהשליכוהו בו אחיו במדבר. כי **סדנא דארעא חד הוא.**

ואשר על כן נקטה התורה בלשונו של יוסף, **וַיִּרְיָצֵהוּ מֶן-הַבֹּר בַּהֲדַגְשָׁת ה' אֵל הַיָּדִיעָה, מֵאוֹתוֹ הַבֹּר** לשם הושלך ע"י אחיו.

ובזה התקיימה רוח הקדש, ולזכ' ורש"י שם] שאמרה רוח הקדש בעת אשר הִשְׁלִיכוּהוּ לבור:

וַיִּרְאָה מֶה-יִּהְיֶה חֲלֻמֹתָיו.

כי מן הבור הזה יריצוהו למלוך על מצרים.

~~~~~

וַיִּגְלַח וַיִּחַלֵּף שְׂמֻלְתּוֹ. שְׂמֻלְתּוֹ, היה לו לומר. אלא שְׂדֵבֶר הכתוב בלשון רבים לומר שהחליף כל שמלותיו

לעומקו של מקרא מקץ

הוא אותה כתנת. ועתה הגיעה העת להחליף שמלותיו. ואע"פ שגינוני מלך היו לו, התלבש עתה בלבוש של צניעות וענוה.

ובזה נפרד לעולם מכתונת הפסים אשר היה לבוש בה במחשבותיו ובזכרונותיו. ויעמוד לפני פרעה, ופרעה לשון פירוע וגילוי, שעתה העת לגלות את הפנימיות שלו בלא מעטה חיצוני.

כנר חנוכה שמגלה לעין כל את סתרי הנסים של הקב"ה שבכל דור ודור.

~~~~~

וְקָמוּ שְׁבַע שְׁנֵי רָעַב אֲחֵרֵיהֶן וַנִּשְׁכַּח
כָּל-הַשֹּׁכֵעַ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָל־הָרָעַב
אֶת-הָאָרֶץ. (מא,ל')

וְקָמוּ. תקומה תהיה להן, לְשֹׁכֵעַ
שְׁנֵי הָרָעַב, ומה היא התקומה, שְׁבַע
שְׁנֵי רָעַב. שיהיו רק שְׁנֵי שנים של
רעב במקום שְׁבַע. שְׁמַעַת בואו של
יעקב אבינו למצרים, יופסק הרעב
בכח ברכתו. לכן הוציאו הכתוב
במקום שְׁנֵי שנים רעב, לומר שְׁנֵי רָעַב.
לשון שְׁנֵי.

דליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא:

אֲדֹנֶיךָ ירמוז להקב"ה, אֲדֹנֶיךָ של
תבל ומלואה, אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיךָ
ירמוז לדיבתם רעה שהוציא יוסף על
אחיו. ושליחותו של יוסף בגלות
מצרים אשר לו יְעֻזָּה, למען כבודו
ית', ולא יְעֻזָּה לשנאה ע"י הוצאת
דיבה ובהתגרות באחיו על ידי כותנתו,
ולכן לְעֵם נִכְרִי לֹא-יִמָּשֶׁל לְמִכְרָה
את תבואתה של מצרים, בְּבִגְדוֹ-בָּהּ
כל זמן שִׁבְגָדוּ בִידָה, בידה של אשת
פוטיפר, היא הקליפה של טומאת
היצר הרע המולך על החיצוניים ע"י
החיצוניות. עד אשר יכניע את
הקליפה, ויבטל את בגדיו אשר בידה,
על ידי הפנימיות, הם הכוחות
הפנימיים של עבודת מלך מלכי
המלכים.

ועתה, משנאמר ביוסף וַיִּגְלַח וַיִּתְּלַח
שְׁמֻלָתוֹ, מתקיים בו וְהִפְדָּה.
שהקב"ה הִפְדָּה לשליחותו של יוסף,
ולכן עתה העת לפדותו, ולהעלותו מן
הבור למלוך על מצרים ועל שאר תבל
ארצו.

ואע"פ שלבור הושלך לאחר
שהורידו ממנו את הכתנת, מכל מקום,
הוא - עדיין לא הוריד לעצמו את
הכתנת עד עתה. ולגביו כאילו לבוש

לעומקו של מקרא מקץ

סופית. **וּתְבַלְעַן** הַשְּׁבָלִים הַדִּקְתָּ אֶת
שְׂבַע הַשְּׁבָלִים הַטְּבוֹת. והרי ה'
נַחֲסָרָה, והיא כנגד **חַמֵּשׁ שָׁנִים**
שנחסרו משבע שנות הרעב. לכן אמר
יוסף וְקָמוּ שְׂבַע שָׁנֵי רָעָב. אך רק רָמַז
ולא אמר בפירוש, לקיים את מה
שאמר פרעה **וְאֵין מִגִּיד לִי**.

שֵׁשׁ דְּבַר שְׁאִין מִגִּידִין. שהרי
תכניות הקב"ה התלויות בברכתו של
יעקב הן "כבשוננו של עולם", כלומר
סתרי הנהגתו.

^^^

וּתְחַלִּינָה שְׂבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא
כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף. (מא,נד)

יֵשׁ לִיתֵן טַעַם מדוע אמר הכתוב
כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף ולא אמר **כְּאֲשֶׁר**
הִרְאָה הָאֱלֹקִים אֶת פְּרַעְה.
אֵלֹא מכיון שהחלומות הולכים אחר
הפה ואחר פתרונו של יוסף, הם
נקראים על שמו, ולכן נאמר **כְּאֲשֶׁר**
אָמַר יוֹסֵף.

^^^

ואע"ג שגם בַּשָּׁנֹת הַשְּׂבַע אמר יוסף
שָׁנֵי ככתוב: **וְסִי לְדִין יַעֲשֶׂה פְּרֹעָה**
וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל-הָאָרֶץ וַחֲמִשָּׁ אֶת-
אָרֶץ מִצְרָיִם בְּשֶׁבַע שָׁנֵי הַשְּׂבַע, כאן
לא התכוון יוסף לשתי שנים, אלא אגב
שאמר על הרעב **שָׁנֵי**, אמר גם על
השבע **שָׁנֵי**.

ועוד, שבשנות הרעב דייק הכתוב
כדלקמן: (מא,כז) **וְשְׂבַע הַשְּׁבָלִים**
הַרְקוֹת וְשִׁדְפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שְׂבַע
שָׁנֵי רָעָב.

וְכֵאן רמז לו יוסף שהרעב יפסק
בגין יעקב אביו, כנ"ל, שכן רמז לו
כאן את שמו של יעקב, **וְשְׂבַע**
הַשְּׁבָלִים הַרְקוֹת וְשִׁדְפוֹת [הַקָּדִים יִהְיוּ
שְׂבַע שָׁנֵי רָעָב].

וְיֵשׁ לִיתֵן טַעַם לדברי יוסף הנ"ל,
הִכֵּן יִרְמוֹז הַחֲלוֹם לְיוֹסֵף שֶׁתִּהְיֶה רַק
שְׁנֵי שָׁנֹת רָעָב.

וְיֵשׁ לִזְמַר שלמד זאת מכך **שִׁפְרָעָה**
שָׁנָה בענין השבלים, שכן בחלום
עצמו כתוב **וּתְבַלְעַנָּה עִם ה' א"א** בסוף
התיבה. **וּתְבַלְעַנָּה** הַשְּׁבָלִים הַדִּקְתָּ
וגו'. וכאשר פרעה מספר ליוסף הוא
אומר **וּתְבַלְעַן לֵאלֹהֵי אֵלֹא בְנוֹן**

לעומקו של מקרא מקץ

ולתרגום יונתן, מצד מה שנראה
לפרעה, הרי הוא איש שמגלה
ומפרסם את כל הצפונות הנגלות לו.

ובזה היה כוחו של יוסף גדול,
שידע לגלות טפח ולכסות טפחיים.

ויש ליתן טעם לשני התרגומים,
היכן נרמזו דבריהם.
ויש לומר על דרך הצח שהוא
מלשון נוטריקון של האותיות: **פה עין**
בון חית:

פ"ה: **פה** הוא **המגלה**
ע"ן: מה **שְׁלֵעִין** לראו **נסתרות**
בון: **צפונות ואינן נגלות**
חית: **תלומות יגלו פתירות**

ועוד יש לומר שכל הצפונות
והנסתרות שהיו ליעקב והאחים כל זמן
העדרו של יוסף, עתה משעלה לגדולה,
פוענחו כולם. וכמו שאומר המדרש,
אוי לנו מיום התוכחה, שכשאמר יוסף
לאחיו **אני יוסף**, התבררו לכולם
למפרע **כל התמיהות**. והיינו, **צפנת**
פעתח.

ככתוב מה רב טובך אשר צפנת
ליראיך (תהלים לא, כ').

צִפְנֵת פְּעִנֵת

ויקרא פרעה שם-יוסף צִפְנֵת
פְּעִנֵת. (מא, מה')

צִפְנֵת פְּעִנֵת. פירש רש"י, מפרש
הצפונות, ואין למלה **פְּעִנֵת** דמיון
במקרא. **ואונקלוס** תרגם גְּבָרָא
דְּמַטְמָרְן גְּלָנָן לָהּ, איש אשר הצפונות
גלויות לו, **ובתרגום יונתן** פירש
גְּבָרָא דְּטְמִיָרְן מְפָרְסָם, איש מפרסם
הצפונות.

ובשימת לב, הם שני תרגומים שונים
זה מזה.
לאונקלוס הוא איש אשר הצפונות
גלויות לו, ולא בהכרח הוא מפרסמן.
לתרגום יונתן הוא איש המפרסם את
הצפונות הנגלות לו.

וביאור הדברים:
לאונקלוס לא בהכרח הוא מפרסם את
הצפונות הגלויות לו, כפי שמצינו
לעיל שלא את כל הצפונות גילה יוסף
לפרעה, שיש דברים שאין מגידין,
שהם צפונותיו של הקב"ה ולו נתכנו
עלילות, ויש דברים בנסים שהצניעות
יפה להן. כגון שתהיינה **שתי שנות**
רעב ולא שבע, לפי ברכתו העתידית
של יעקב.

לעומקו של מקרא מקץ

יש להבין מדוע נכתב יחוסה של אסנת **פעמיים** בזה אחר זה בהפרש של חמישה פסוקים בלבד.

ועוד יש ליתן טעם מדוע בפעם הראשונה כתוב **פהן אן** בלי ו' ובפעם השניה נכתב **פהן און** מלא עם ו'.

ועוד, מן המדרש [פרקי דרבי אליעזר, ל"ז] וכן מתרגום יונתן אנו למדים שאסנת בת דינה היתה, שהרתה לשכם בן חמור וילדה בת בשם אסנת. והשבטים הרחיקוה, והקב"ה סובב את הדברים והיא הגיעה למצרים לביתו של פוטיפר. ויש ליתן טעם היכן נרמז דבר זה כאן בפסוקים.

ועוד יש להבין מדוע **פרעה** הוא שנתן את בתו של פוטיפרע ליוסף, והרי היה צריך לומר ויתן לו **פוטיפרע** את בתו.

ולעומקו של מקרא יש לומר לכל הנ"ל **שפרסם** הכתוב יחוסה של אסנת פעמיים, ללמד שלא למדה ממעשיהם הרעים. **וכן** ליחס את אסנת, באשר היא **אשתו העומדת לצידו בפרנסו** את כל העולם הבאים מצרימה. ולכן נכתב פסוק ראשון כהן אן בלי ו'. כי און בגימטריה ז"ן. ובהיות האות ו' מורה על שפע תוספת וברכה, כמו

או כלך לדרך זו:

שנקרא **צפנת** על שם השולחן שהיה **בצפון**, וכשם שמהשולחן מתברכות התבואות, היה יוסף משביר לחם לכל העולם כולו. והוא אותיות פענח: **פת לרעבים נתנה חכמתו**.

ועל דרך הצח, פענ"ח נוטריקון פרנס עולם ניתן חלקו. ובזה התפרסם שמו של הקב"ה כפרסום **הנס בחנוכה**. והוא נוטריקון **פענ"ח**: פרסום עולם נר חנוכה.

~~~~~

אָסְנַת

בת פוטי פרע פהן אן

ויקרא פרעה שם-יוסף אָפְנַת פְּעֻנָּח ויתן-לוֹ אֶת-אָסְנַת בת-פוֹטִי פְּרַע פְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם (מא, מה')

ויליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה-לוֹ אָסְנַת בת-פוֹטִי פְּרַע פְּהֵן אֵן (מא, ג').

לעומקו של מקרא מקץ

שקנה את יוסף, ומסרה לפוטיפרע כפי שמסר לו את יוסף. ולכן ענין משותף להם, ששניהם ניקנו על ידי פרעה, ושניהם ניתנו על ידי פרעה לפוטיפרע.

וידייק ענין זה ששניהם נמכרו על ידי פרעה, ופרעה הוא שנתנם לפוטיפרע, מפרשת וישב [לז,לז], שם נאמר: וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעֶה שֶׁר הַטְּבָחִים. וכן פירושו:

וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם הכוונה אל פרעה, שהוא הנקרא **מצרים**, בהיותו מלך מצרים, והוא מסרו לפוטיפר שנאמר **לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעֶה** וגו'. ונאמר **וְהַמְדָּנִים** עם ו' **החיבור**, שהוסיפו מכירה על מכירה. שמכרו את יוסף כשם שמכרו את אסנת.

ואשר על כן, נרמז בזה כנ"ל, שאסנת בת דינה נכדת יעקב היא, כיוסף שהוא בן יעקב.

ועוד בענין כהן אן, שנכתב ללא ו' לומר שאין בכח עבודה זרה לזון ולפרנס. כי האות ו' היא כעין הצינור שמעביר השפע מלמעלה למטה. ולא ימצא צינור השפע אצל

שברך יצחק את יעקב [ימן-לך] הָאֱלֹהִים, [בראשית כז,כח] ופירש רש"י על [ימן] - שיתן [יחזור ויתן, לכן החסירה התורה מכהן און את האות ו' (מא,מה) והעמידתו על כהן אן כדי שלא יתלו בעבודה זרה את מה שיוסף זן את כולם, אלא יתלו השפע בקב"ה בלבד, וכמו שאמר יוסף בלעדי אלהים יענה את-שְׁלֹום פְּרָעָה. ומאון נשאר אן, המורה על אן, אֵין ואפס.

והפסוק השני (מא,ג') בו נאמר כהן און עם וו', בא ליחס את אסנת באשר היא אם ילדיו. שכן ו' הוא מלשון תוספת, ועם המילוי הוא שני ווין כזה: וו', להורות על תוספת שני בנים. ועוד באה האות ו' להורות שנולדו עד סוף שְׁבַע שָׁנוֹת הַשָּׁבַע. שכן ו' עם הכולל נחשב שְׁבַע.

וכן נרמז מן הפסוקים של כהן און **שאסנת בת דינה** היתה, נכדת יעקב. ממה שנכתב בפסוק הראשון **וַיָּמָן-לוֹ** [פרעה] **אֶת-אֶסְנָת בַּת-פּוֹטִי פְּרַע** פֶּהָן אן לְאִשָּׁה (מא,מה) ולא כתוב ויתן לו **פוטיפרע** את בתו, יש לומר **שפרעה** קנה אותה מידי הסוחרים **כפי**

לעומקו של מקרא מקץ

[קטו,ה'-ו'] פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֲנִיִּים
לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אֲנָנִים לָהֶם וְלֹא
יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן.

ובידיים וברגליים לא כתב להם
אלא ידיהם - ולא מִישוֹן, רַגְלֵיהֶם -
ולא יִהְיוּ לָהֶם {פסוק ז}, לומר לך שעיקר
עשיית החסד שהיא באמצעות הידיים
והרגליים, לא תִמָּצֵא כלל בפסילים.

וירמזון אֵלֶיךָ מִלֵּילָה לְמָחָר
פָּרַעַה: וַיֵּאמֶר פָּרַעַה אֶל-יוֹסֵף אֲנִי
פָּרַעַה וּבִלְעֲדִיךָ לֹא-יָרִים אִישׁ אֶת-יָדוֹ
וְאֶת-דִּגְלוֹ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם [מא,מד].

לומר לך: שמבלעדי יוסף הרי כולם
הם כפסילים. יִדְּיָהֶם - ולא מִישוֹן,
רַגְלֵיהֶם - ולא יִהְיוּ לָהֶם. ויוסף הוא
המשביר לבדו, ממשיך השפע וברכת
השם בארץ.

לכן נכתב בפסוק הראשון (מא,מה)
כהן אֵן בְּלִי ו' להורות שאין בכח
עבודה זרה ולא כלום, ובודאי שאין
בכוחה לזון ולפרנס, אלא הקב"ה הוא
הזן את הכל ואין בלתו, ובחר בזה
ביוסף להוסיף לעם תבואתו.

~~~~~

הפסילים. וכנאמר לגבי הפסילים
[תהלים קלה,יז]: אֲנָנִים לָהֶם וְלֹא
יִאֲזִינוּ. שלפי הפשט אין הם מאזינים
למי שפונה אליהם.

ולעומקו של מקרא ידרש שגם אין
בכחם לזון ולפרנס את הפונים אליהם.
לכן נאמר אֲנָנִים לָהֶם וְלֹא יִאֲזִינוּ.
ותהיה המלה יִאֲזִינוּ משרתת שתי
משמעויות. האזנה מלשון הקשבה,
והאזנה מלשון הזנה, מלשון פרנסה
וכלכלה. אף שציירו לפסילים צורת
האזן, אין הם מאזינים לפונים אליהם
לזון אותם. לכן נאמר כהן אֵן בְּלִי ו'
שאינו מאזין ואינו זן.

ובשימת לב, פעמיים אמר דוד המלך
מעין פסוק זה לגבי עֲצֻבֵיהֶם של
הגויים ופסיליהם, ושינה דבריו מפסוק
לפסוק. שכן בפרק קטו,ו' אמר
אֲנָנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, ובפרק
קלה,פסוק יז' אמר אֲנָנִים לָהֶם וְלֹא
יִאֲזִינוּ. ורצונו לומר שהפסל לא ישמע
ולא יאזין. לא ישמע מרחוק וגם לא
יאזין מקרוב.

ועוד שינה הכתוב: בפה ועין אֵזֶן ואף
כתב "להם". ובידיהם ורגליהם לא
כתב "להם": פה להם עין להם,
אֲנָנִים לָהֶם אֶף לָהֶם ואף על פי כן:

לעומקו של מקרא מקץ

רדו-שָׁמָּה

(מב,ב')

במדרש תנחומא מובא: מה רדו, שָׁרָאָה שְׁיִירְדוּ שָׁמָּה וְיִשְׁמַעְבְּדוּ בְּמִצְרַיִם כְּמִנְיֵן רַד"ו.

ורש"י בפירושו הוסיף נופך משלו ודייק על דרך הפשט: רדו ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו.

ולעומקו של מקרא ידרש רד"ו מאתים ועשר שנים, גם מהמשך הפסוק: רדו-שָׁמָּה. באומרו שָׁמָּה הרי אותיות משה אמורות. והם גם אותיות השם. וכך אמר יעקב לבניו: בסוף רד"ו שנה יקום משה על פי השם. וזה לשון שמ"ה.

ובהמשך דבריו של יעקב לבניו נאמר, רדו-שָׁמָּה וְשָׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׁם וְנִתְּנָה וְלֹא נָמוּת. וְשָׁבְרוּ בִשְׁנֵי יָמֵינוּ, הוא לשון פרנסה.

ולעומקו של מקרא, ידרש בשין שמאלית, כעין כך: וְשָׁבְרוּ, לשון תקווה, ועל ידו של משה נחיה ולא

וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ

לרבות את עשו ואלופיו

וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשָׁבֵר אֶל יוֹסֵף כִּי חֲזַק הָרָעָב בְּכָל הָאָרֶץ. (מא, בז')

תרגום אונקלוס: וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ. יש לומר שבא הכתוב לרבות גם את עשו ואת כל אלופיו. ויוסף ליקט מהם את כספם אשר לקח אליפז מיעקב אביו, והשאירם בחוסר כל.

ומסתבר לומר שגם השתחוו לו כמנהג כל הארץ, ובזה מצא יוסף מנוחה ונקמה מתוקה על מה שהוצרכו הוא ואמו להשתחוות לפני עשו עת בא לפגוש את יעקב אביו, וכפי שנאמר שם: [וישלה לג,ז'] וְאַחֲרֵי כֵן יוֹסֵף וְחָתָן וְיִשְׁתַּחֲוּוּ.

ואף על פי שנאמר ובית יוסף להבה. לא שרף את עשו ואלופיו שנמשלו לקש, שהרי עדיין לא הגיע הזמן של וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּתָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת-הָעָר עֲשׂוֹ וְהִיטָה לְיִהוֹנָה הַמְּלוּכָה, ולכן רק לקט את כל כספו, ועני חשוב כמת, כשם שעשה אליפז לאביו.

לעומקו של מקרא מקץ

לאדם, וידקדקו בעינים במצח
בדיבור והידיעה הולכת וגדלת עד
שישלים הבחון. ומתרץ אוה"ח הק':
אף על פי כן מודיע הכתוב שהם לא
הכירוהו, והטעם לצד ראותו ברום
המעלות החליטו הבחינה והרחיקו
מלבם מחשוב דבר זה.

ולעומקו של מקרא נאמר בדרך
נוספת מאי נהם לא הפנהו. נהם לא
הפנהו לא רק עתה, אלא מעולם לא
הכירוהו. מעולם לא ידעו גדולתו
הפנימית. רק ראו חיצוניותו, סלסול
שערו והכתנת. ולכן עתה משגלח
והחליף שמלותיו וגם זקנו גדל, ובזה
נשתנה מראה חיצוניותו, לכן לא
הכירוהו. ואם היו מכירים את גדלותו
הפנימית, היו מכירין אותו כאז כן
עתה. אלא שהם לא הכירוהו מעולם,
ולכן לא הכירוהו גם עתה.

~~~~~

נמות, שנחיה בעוה"ז ולא נמות לעולם
הבא. וזה שאמר דוד המלך בתהלים
"אשרי שאל יעקב בעזרו שִׁבְרוּ על ה'
אלקיו.

~~~~~

ויפר יוסף את-אֶתְיו וְהֵם לֹא
הִפְּנֵהוּ (מב,ח').

את-אֶתְיו. הכיר את אהותם.
שניכר עליהם עתה כי רוצים להחזירו
אל אביו.

וְהֵם לֹא הִפְּנֵהוּ. ופירש רש"י
שיצא מאצלם בלא חתימת זקן.
ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן. [והוא
מדברי רבותינו ז"ל 'יבמות פה. וכתובות
כו:]

ויש לשאול, לכאורה, אע"פ כן, מי
שעינו חדה יכיר את רעהו גם אם לא
היתה לו קודם לכן חתימת זקן.

וכעין זה מקשה האוה"ח הק': הגם
שהוא הכירם לצד שהניחם בחתימת
זקן ומטבע אנושי כשתולד הידיעה
בלב א' מהשנים גם בלב השני
יתעורר בחינת הזכרון כי הלבבות
יגידו סודות נעלמים כאומרם (משלי
כו) כמים הפנים לפנים כן לב האדם

לעומקו של מקרא מקץ

נעבירך מן הארץ אם תוסיף להתנכל לנו, וזה שאמרו בני איש אחד **נַחֲנוּ**.

ועל דרך הסוד, כמובא בלעומקו של מקרא לפר' תזריע (יג, ט') (ויובא כאן בקצרה) כיוונו בזה לשם הקדוש **גחב"ה גחפ"ר וווי"ה**. היוצא מ"א פסוקים המתחילים בנ' ומסתיימים בנ' וביניהם הפסוק (מטות לג, לב') **נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתָנוּ, מַעֲבָר לִפְדֹן**.

וכבר מובא בסידורים בפיזטים למוצאי שבת ונקראים על שם הפסוק הראשון מביניהם **נגע צרעת**:

נִגְעַ צִרְעַת פִּי תִהְיֶה בְּאֶזְם וְהוּבָא אֶל-הַפֶּהָן (יג, ט').

והוא לחש המועיל לשמירה, נגד כשפים ועין הרע ונגד פחדים. וכן מובא ברבינו יהודה החסיד, וברבנו בחיי (בפר' מטות לג, לב'), וְכִשְׁרָשִׁי השמות להרמ"ז. והשם הק' הנ"ל [גחב"ה גחפ"ר וווי"ה] יוצא מכל אות שניה שבפסוקים אלו. כזה:

נִגְעַ צִרְעַת פִּי תִהְיֶה בְּאֶזְם וְהוּבָא אֶל הַפֶּהָן: [ויקרא יג, ט']

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי נַעֲבְדֶיךָ בָּאוּ לְשִׁבְר-אָכָל: (מב, י')

כָּלָנוּ בְּנֵי אִישׁ-אֶחָד נַחֲנוּ כְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא-הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרֻגְלִים (מב, יא')
נַחֲנוּ. חסרה א'.

על דרך הרמז, רמזו לו בזה בדרך ההכנעה, שהאחד חסר. וכל עוד האחד חסר גם אנחנו לא שלמים.

ועוד רמזו לו, בדרך הגבורה והניצוח, ועל דרך אין מוקדם ומאוחר בתורה. כשם שאמרו בני גד ובני ראובן למשה רבנו **נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתָנוּ, מַעֲבָר לִפְדֹן**, ואמרו **נַחֲנוּ** במקום לומר **וְאַנְחָנוּ**, שעל ידי שעברו חלוצים וקיימו את נדרם, עזר הקב"ה ומיגרו ז' עממין. שכן ו"א בגימטריה ז'. ולכן נעקר ו"א ונשאר נחנו. וכאילו הכתיבו שע"י נחנו נעבור, כן נחנו נעביר את ז' עממין מן הארץ.

וכאמרם ליוסף, כשם שנעביר ז' עממין מן הארץ, באמרנו נחנו, כן

לעומקו של מקרא מקץ

[ואף על גב ששלושת הפסוקים האחרונים נופת, גודו, נושקי כתובים במקורם בלי ווין, לצורך הלחש מוסיפין להם ווין של השם הק' ווו, שהוא מע"ב שמות היוצאם מג' פסוקים של ויסע ויבא ויט שבפרשת בשלח שמות י"ד, יט-כא, ומוסיפין להם כאמור י-ה לקיום הלחש.]

ובאמרם בגי איש-אֶחָד **נַחֲנוּ**, כיוונו בזה ללחש הנ"ל שנאמר בו **נַחֲנוּ** נַעֲבֹר חֲלוּצִים וגו' כדי שלא ישלוט בהם יוסף על ידי עין הרע, פחדים וכשפים.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, יאמר שיתכן והיו אלו **ראובן** וגד שאמרו כן, פִּלְגֵנוּ בגי איש-אֶחָד **נַחֲנוּ** כפי שאמרו בניהם בני גד ובני ראובן למשה רבנו: **נַחֲנוּ** נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ פְּנָעַן. וכעין מעשה אבות סימן לבנים.

ועל דרך הטעמים, יש לומר בשימת לב שהמלה **נַחֲנוּ** מוטעמת באתנחתא. ומשהחסירו את הא' הרי הם כאומרים: **לא ננוח** עד אשר נביא את יוסף אחינו עמנו לאבינו. ועל דרך הצח כאומרם לא נחנו [מלשון מנוחה] עד אשר הביאונך.

~~~~~

נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ פְּנָעַן וְאֶתְנָנוּ אֶתְנָנוּ נַחֲלֵנוּ מַעֲבָר לִפְנֵיךָ: [במדבר לב, לב']
נַבִּיא מַקְרֵב מַאֲחִיד פְּמָנִי קִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלֶיךָ תִּשְׁמָעוּךָ: [דברים יח, טו']

נִהַר פִּלְגֵנוּ יִשְׁמָחוּ עִיר אֱלֹהִים קֹדֶשׁ מִשְׁכְּנִי עֲלִיךָ: [תהל' מו, ה'] עד כאן השם הק' גחב"ה.

נִגְדַּ אֲבוֹתָם עֲשֵׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן: [תהל' עח, יב']

נִתְּיָה כִּצְאֹן עֲמֹךְ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: [תה' עז, כא']

נִפְתִּי מִשְׁכְּבִי מֵרֶ אֶתְלִים וְקַמְמוֹךָ: [משלי ז, יז']

נִרַ ה' נִשְׁמַת אָדָם חֲפֹשׁ כָּל חֲדָרֵי כֶּסֶן: [משלי כ, כז'] עד כאן השם הק' גחפ"ר.

נִרְפָּת תִּטְפְּנָה שְׁפֹתֶיךָ כִּלְה דְּבַשׁ וְתִקְלַב תַּחַת לִשְׁנֹךְ וְרִים שְׁלֵמֶיךָ כְּרִים לִכְנֹךְ: [שה"ש ד, יא']
נִרְדּוּ מִתּוֹךְ בְּכָל וּמֶאֱרֶץ כְּשָׂדִים צֹאוּ וְהָיוּ כְּעֹתָדִים לִפְנֵי צֹאךָ: [ירמיהו ג, ח']

נִרְשָׁקִי קִשֵּׁת מִמִּינִים וּמִשְׁמָאִלִים בְּאָבְנִים וּבַחֲצִים בְּקִשֵּׁת מִאֲחִי שְׂאוֹל מִבְּנֵימֶךָ. [דברי הימים א, יב, ב']
עד כאן השם הק' ווו, ומוסיפים י"ה. והוא השם וווי"ה. ומוסיפים ללחש בקשה:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הַצֵּל אֶת עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מִינֵי כְשָׁפִים וּמִכָּל עֵינֵי הָרָעָה. וְכַשֵּׁם שֶׁפָּרִשְׁתָּ כְּנָפֶיךָ עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּמְדָּבָר שְׁלֹא שָׁלַטָה עֲלֵיהֶם עֵינָא בִישָׁא דְּבִלְעָם, כֵּן תִּפְרֹשׁ עֲלֵינוּ [ועל פלוני בן פלוני] בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, לְהוֹרִיתֵנוּ מִכָּסִּים בְּמִכְסָה וּבְהִנְהָגָה בְּשִׁמְוֶתֶךָ הַקְדוּשִׁים [גחב"ה גחפ"ר, וווי"ה] מִכָּל עֵינָא בִישָׁא וְנֹאמַר אֲמֵן.

לעומקו של מקרא מקץ

כן קדמו דן ונפתלי ליוסף. וזה
שהתכוונה רחל וְאֶבְרָהָה גַם
הוא בנין שבע הספירות הק'. שכן גַם
בגימטריה קטנה 7.

~~~~~

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו וְגו' **עַל כֵּן**
בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת (מב, כא)
בָּאָה אלינו, ברש"י והוא בלשון
עבר וטעמו בבי"ת. ותרגומו: **עַל כֵּן**
אֶתְּךָ לְוַתָּא עֲקָתָא הָדָא. וכן מצינו
אֶתְּךָ ברחל [ויצא כט, ט'] עוֹדְנוּ מִדְבָּר
עִמָּם וְרָחֵל | **בָּאָה** עַם-הַצֹּאֵן. ותרגומו:
עד דהוא מְמַלְל עֲמָהוּן וְרָחֵל **אֶתְּךָ** עַם
עָנָא וְגו'. **נִצְנְצָה בָהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ**,
שבן רחל עומד לפניו. רק לא יכלו
לפרשה היטב. וכאילו אומרים: **עַל כֵּן**
בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת. שלא נהגנו
ביוסף כרחל את צאנה.

~~~~~

וַיִּסָּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְרַךְ (מא, כד).
פירש"י לפי ששמע שהיו מתחרטים.
ויש להבין מדוע אסר את שמעון ולא
נגלה אליהם עתה ב"אני יוסף", ומדוע
בכה.

וַיֹּאסֶף אֲתָם אֶל-מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת
יָמִים (מב, יז)

ויש ליתן טעם לשלשת ימים אלו.
והם כעין שאמרו בב"ר אין הקב"ה
מניח את הצדיקים בצרה ג' ימים.
שנאמר יִחַיְנוּ מִיָּמִים בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
יִקְמְנוּ וְנִחְיָה (הושע, ו, ב').

ולעומקו של מקרא יֹאמַר שזו
מידתו של יוסף בכל מקום, להיוושע
בשלישי. שכן יוסף נולד לרחל לאחר
שבלהה ילדה שני בנים. את דן ואת
נפתלי. וגם ישועתו מבית הסהר היתה
אמורה לבא ביום השלישי, שנאמר
ויהי ביום השלישי יום הולדת את
פרעה, לולא אמר זכרתני והזכרתני.

ועל דרך הסוד, יוסף שהוא מידת
היסוד, הוא המידה הששית מן החסד,
והשלישית מהנצח, ויבוא לסוף שתי
שלשות:

חסד-גבורה

תפארת,

נצח-הוד

יסוד.

וכן לידתו היתה בשלישי, כנ"ל,
וכעין נצח והוד שמקדימים להיסוד,

לעומקו של מקרא מקץ

וְאָרְךָ כנגד מה שאמר יעקב: **וְשִׁמְעוֹן**
אֵינָנוּ על שלא ניהן **בארך** אפים,
ככתוב בשמעון ולוי ארור אפם כי עז.

וְאָפַד כנגד **וְאֶת-בְּנֵימָן תִּקְחוּ** שכן
אָפַד הן אותיות **דכא**. פי שנאמר
[ישעיהו נז, טו'] **כִּי כֹה אָמַר יְהוָה**
שָׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ וְשִׁמּוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ
אֲשֶׁכּוֹן וְאֶת דָּכָא וְשִׁפְלָא רִיס, אמר **אֲשֶׁכּוֹן**
כנגד שכינה שהיתה בחלקו של
בנימין, וסמיך ליה **דָּכָא**.

וְכָלֵנָה כנגד מה שאמר **עָלֵי הָיוּ**
כָּלֵנָה.

בְּאֶרֶץ שְׁנֵעַר אל תקרי **שְׁנֵעַר** אלא
שְׁנֵעַר, וכאומרו **בארץ שְׁנֵעַר** יהיה
מולך בה. וכדכתיב **וְשָׁם אָתְנָו נַעַר**
עֲבָרִי עֶבֶד לְשָׁר הַטֶּבַחִים.

ויש להבין הקשר שבין **ראשית**
ממלכת נמרוד וראשית ממלכת
יוסף.

וכמבואר במדרש **פליאה**, שנמרוד
לקח את **בגדי החמודות** מאדם
הראשון, ועשו לקחם **נמרוד**, ורבה
לקחתם מעשו ונתנתם ליעקב. **ויעקב**
הנחילם ליוסף בנו, ועשה לו מהם

אלא י"ל שראה את חרטתם כמן
השפה ולחוץ. וכגון ראובן שאמר
"הלא אמרתי לכם". כאשר כל אחד
מאשים את חבריו, ואין לוקח האשמה
על עצמו.

^^^

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי
שִׁכְלָתָם יוֹסֵף אֵינָנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינָנוּ
וְאֶת-בְּנֵימָן תִּקְחוּ עָלֵי הָיוּ כָּלֵנָה
(מב, לו').

לית מילתא דלא רמיזא
באורייתא. והנה, דברי יעקב אלו
ירמזון לראשית **ממלכת נמרוד**, שהיא
ההכנה לראשית **ממלכת יוסף**, כפי
שיתבאר לקמן.

ואשר על כן, יש לדרוש פרק י', פס'
י' בבראשית שם נאמר:

וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ [של נמרוד]
בְּכָל וְאָרֶץ וְאָפַד וְכָלֵנָה בְּאֶרֶץ
שְׁנֵעַר (בראשית י', י').

ראשית ממלכתו הן אותיות :
וַיֹּאמֶר אֹתִי שִׁכְלָתָם.
בְּכָל כנגד מה שאמר יעקב: **יוֹסֵף**
אֵינָנוּ, שנבלע בין האומות.

לעומקו של מקרא מקץ

אַתֶּכֶם בעוד שיוסף כלל לא אמרם.
ועוד תגדל הקושיה מדוע יאמר זאת
יהודה בלשון עדות, **הָעֵד הָעֵד בְּנוֹ**
הָאִישׁ וגו' והוא לא העיד כך.

ויש לומר שדבריו של יוסף היו
בלשון נחרצת כדבר שאין עליו
עוררין, עד שנשמע כעדות, ועוד שהיו
פניו לוהטים כמלאך ה' צבאות. לכן
השתמש יהודה בפסוקים המיוחסים
לכבוד אלקים הסתר דבר. **דלא תוכל**
לראות את פני.

ואף על פי שכוונת פשוט הדברים
שלא יראו פני יוסף ללא אחיהם
בנימין, מכל מקום, לעומקו של
מקרא, ירמזון דבריו לומר,
שדברי הקב"ה הם, לאמור, **לֹא-**
תֵרְאוּ פָנַי, לא תראו פני שכינה ולא
תחזור רוח הקדש לפעם בכם, כל זמן
אשר **בְּלִתי אֲחִיכֶם יוסף אֲתֶכֶם**,
אַתֶּכֶם באחזה. ולשם כך עליכם להביא
אל יוסף את בנימין.

~~~~~

ועוד יש לומר בדברי יהודה **הָעֵד**
הָעֵד. שהן אותיות **עֵדָה**. **עדה כנגד**
עדה. **עדה** של עשרת הרוגי מלכות,

כתנת פסים, כעין שעושים ציצית,
והם הכתנות אור, שקבל אדם הראשון
מהקב"ה. והם היו כעין **הרמנא**
דמלכא - רשות מאת המלך - למלוך
בעולם. ונלקחה המלכות מנמרוד
ונתנה ליוסף.

ועל כן מבואר, **שראשית ממלכת**
נמרוד היא ההכנה לממלכת יוסף.
לכן נרמז יוסף כבר בראשית ממלכת
נמרוד.

~~~~~

וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֹא־אֶמַר הָעֵד הָעֵד
בְּנוֹ הָאִישׁ לֹא־אֶמַר לֹא-תֵרְאוּ פָנַי בְּלִתי
אַחִיכֶם אֲתֶכֶם (מג,ג')
ובפסוק ה' נאמר גם:

וְאִם-אֵינְךָ מִשְׁלֵם לֹא נִגְדַּד בִּי-הָאִישׁ אֶמַר
אֵלָינִי לֹא-תֵרְאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם
אַתֶּכֶם (מג,ה')

יש לשאול בדברי יהודה **הָעֵד הָעֵד**
בְּנוֹ הָאִישׁ וכן **בִּי-הָאִישׁ אֶמַר אֵלָינִי**
וגו', **ובשימת לב** יוסף לא העיד ולא
אמר כדברים האלו כלל.

ומדוע יחזור יהודה **פעמיים** על אלו
המלים **לֹא-תֵרְאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם**

לעומקו של מקרא מקץ

והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי נלט הולכים להוריד מצרימה את יוסף.

~~~~~

ואשר על כן הוסיף יעקב על נכאת וצרי נלט גם בטנים ושקדים. בטנים כנגד וצפונך תמלא בטנם ישבעו כגים ותגיוחו לתרם לעולליהם (תהלים יז, יד), שעתיד לברך את שני בניו להיות שבטי י-ה. ושקדים כי שוקד ה' על דברו לעשותו להוציאנו בעם רב וברכוש גדול.

ועל דרך הסוד, צרי דבש נכאת לט בטנים ושקדים, מראשי תיבות שלהם יוצא שם קדוש והוא צדנלב"ש. כמובא בספר שרשי השמות לר' משה זכותא, (הרמ"ז): צרי דבש נכאת לט בטנים שקדים. ועוד מובא בשרשי השמות ששם זה מכון לג' ספירות, מלכות, חסד וגבורה.

כיצד: צ היא גימטרי' של מל"ך. והיא מידת המלכות. נותרו אותיות דנלבש, והם גימטרי' של שד"י ע"ב. ע"ב הם ע"ב שמות הקדושים היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט, והם כנגד ספירת החסד, שכולם שמות של חסד ורחמים. והשם שד"י הוא כנגד

שיצאו ליהרג בעוון עדה של אחי יוסף.

צדנלב"ש

ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת נלט בטנים ושקדים. (מג, יא')

נצנצה בו רוח"ק להזכיר ליוסף מחסדי המקום אשר עשה עמו בהוליכו אותו מצרימה ע"י ארחת ישמעאלים, ככתוב והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי נלט הולכים להוריד מצרימה.

ובהיות הנכאת וצרי ולוט רק סיבה נילוויית כדי שיריח הצדיק ריח טוב, אם כן העיקר חסר מן הספר. הולכים להוריד מצרימה את מה או את מי.

ואכן, למפרע התברר שכל תכליתה של ארחת הישמעאלים היתה להוריד את יוסף מצרימה, ועל כן קרי ביה:

לעומקו של מקרא מקץ

תיבותיו יוצא ע"ב תיבות, כנגד שמות ע"ב הקדושים.

ובשימת לב, יש בפסוק כ"ג אותיות, ורק עם האות ו' של **ולט**, יחד הוי כ"ד אותיות:

(מַעַט) **צָרִי** (וּמַעַט) **דְּבַשׁ נִכְאֹת וְלֹט בְּטָנִים וּשְׁקָדִים**.

והאומרו ג' פעמים מזכיר ע"ב אותיות כשם ע"ב הק'.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך הרמז, ירמוז פסוק זה למה שאמר דוד המלך ע"ה [תהלים כ'] **יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב**. שהקב"ה עונה לאדם המתפלל, ושולח אליו את מלאכיו הקדושים: **נִיאָמַר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם**, ויאמר א'להיהם של ישראל, אביהם שבשמים, **אֱלֹהִים**, אל מלאכיו הקדושים, **אִם פֶּן אָפּוּא זֹאת עָשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכָלֵיכֶם**.

אם כן שהמתפלל לפני מתפלל אלי בכל לבו, **זֹאת עָשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ**, הן הזמירות של המתפלל אלי מן הארץ, קחו אליו מזמרת הארץ העליונה, ממה שהצליח בתפילתו לזמור עריצים ולזמור הפירות, **בְּכָלֵיכֶם** בכנפיהם, **וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ**

ספירת הגבורה. ויוצא מר"ת **שאמר לעולמו ד'**. ובזה כיוון יעקב לסוף גלות מצרים. שכן ע"ב שמות הם היוצאים מפסוקים שנאמרו בקריעת ים סוף, ושד"י ירמוז **שאמר לעולמו ולגלותינו ד'**.

ועוד רמז לו ששם זה ישמור עליו מה"סטרא אחרא" מ"הצד האחר" של הקדושה שמנסה **לצודו** ולהפילו, דרך **לבושו**, כפי שהיה עם אשת פוטיפרע. כהיחלק השם הק' לשניים:

צד-נלבש. הוא הצד האחר שבא עם שינוי הלבוש, ולכן אמרו שלא שינו את לבושם אז נגאלים.

ובמנחתו אשר שלח צדנלב"ש, כיוון יעקב אבינו **לחזק את יוסף בספירת המלכות והחסד והגבורה**. ברמזו שישמור על צדיקותו ובזה תימשך מלכותו. שכן צ' בגימטרי' **מל"ך כנ"ל**. ויוסף נקרא **צדיק יסוד עולם**. ובזה הוא מחבר את **היסוד עם המלכות**.

ועוד מובא בשרשי השמות להרמ"ז, ששם זה כוחו **למצוא חן בעיני אלהים ואדם**, ובעיקר כאשר קוראים את הפסוק ג' פעמים, שהרי עם כד

לעומקו של מקרא מקץ

בתשובה, ניחא. אך אם רצה לקיים את חלומותיו, כעין להגשים נבואותיו, הרי העיקר חסר מן הספר. כי כל מה שהשתחו לו, היה מפני שחשבו שהוא מלך מצרים ולא מפני שהוא יוסף. ובחלומו אמר אחד עשר כוכבים משתחוים לי. הכוונה ליוסף, ולא למלך מצרים. ובפירוש מדגישה התורה והם לא הכירוהו. אם כן מה הועילה השתחוויותם.

ויש לומר כי אכן המהלך של יוסף היה על שתי דרכים. דרך אחת שיחזרו בתשובה, ולכן אף אם לא הכירוהו. ולזה היו מהלכיו לעוררם לתשובה.

והדרך השנייה, להגשים חלומותיו, אך זאת ידע יוסף כי זה לא בידו והניחו להשגחה של בורא עולם.

ואכן הפעם היחידה שהשתחו ליוסף מפני שהוא יוסף ולא מפני שהוא מלך מצרים, היא בפרשת ויחי בחזרם מלקבור את אביהם נפלו לפניו והתחננו לו שימחל להם על כל הרע אשר גמלוהו. ויבך יוסף בדברם אליו. ויש לשאול מדוע בכה. ויש לומר שהיה עומד נפֶּעֶם מול דרכי ההשגחה

מִנְחָה והורידו לאיש המתפלל את מבוקשו, וכנגד שלא בקש אלא מעט, הורידו לו מְעַט צָרִי היא רפואה שבקש, וכנגד שבקש מעט הורידו לו די צרכו, וּמְעַט דְּבִשׁ היא פרנסה שבקש, וכנגד שבקש מעט, הורידו לו פרנסתו די צרכו, וכן הורידו לו בשפע נְכֹאֵת וְלֵט וכוונתו בזה לטעם וריח טוב בלימוד, בְּטָגִים הם בנים פרי הבטן צדיקים וישרים. וּשְׂקָדִים כי שוקד אני על דברי לעשותו.

ושקדי'ם הם נוטריקון: ושמיעת קולו דיה מלפני ליתן לו מבוקשו כל צרכו.

~~~~~

וַיִּקְרָא נִינְרָדוֹ מִצְרַיִם וַיַּעֲמָדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף (מג, ט"ו).

וַיַּעֲמָדוּ כְּתִיב. שעדין עומדים בְּמִרְיָם. שלא נאמר וישתחו. ועל כן גלגל להם הסיפור עם הגביע כדי שיתקומו חלומותיו בכולם, ויתנו לב לשוב.

ובשימת לב במהלכיו של יוסף יש לשאול. אם רצה שיחזרו

לעומקו של מקרא מקץ

**מַטְמוֹן בְּאַמְתָּחְתִּיכֶם כְּסָפְכֶם בָּא
אֱלִי וגו'.** (מג,כג)
אינו מובן כיצד זה יוציא האיש
אשר על בית יוסף בשם יוסף, דבר
לא נכון מפיו, ועוד יאמר זאת בשם
השם. אֱלִיקֶיכֶם וְאֱלִקִי אֲבִיכֶם נָתַן
לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתָּחְתִּיכֶם כְּסָפְכֶם בָּא
אֱלִי והרי מקרא מפורש הוא שיוסף
צוה לשים הכסף באמתחתיהם.

וי"ל, שתי תשובות בדבר.
הא': אמנם כן, כספם בא אליו,
והפריש ממנו מעשר, וכן הפריש
משאר כספו כפי שלימדו אביו. וכספי
מעשר נקראים כאילו **הקב"ה נתנם**.
לכן שפיר קאמר אלקיכם ואלקי
אביכם נתן לכם מטמון באמתחותיכם.
ורמז בזה ואמר אלקי אביכם. שכן היה
למוד אבא יעקב לומר **"וכל אשר נתן
לי עשר אעשרנו לך"**.

ועל דרך הצח,

נרמז במילה **מטמון** נוטריקון:

ממוני טעון מעשר ואותו נתתיו.

התשובה הב': המטמון שקבלתם הוא
מעצה עמוקה של אלקיכם ואלקי
אביכם שבקש לגלגל אותנו למצרים,
לכור הברזל. ולכן אע"פ שאני שמת

העליונה אשר **תבעה ביקריה**, וכנ"ל.
שבידו היה ליצור את התנאים
להחזירם בתשובה אך **לא בידו** לגרום
ולסובב הסיבות שישתחוו לפניו כולם.
ועתה סובבה ההשגחה העליונה
שיתקיימו חלומותיו.

ועוד שידע והכיר כי כאן בא בעל
החוב לגבות את חובו, וכי השררה
באותה שעה תעלה לו בשנות חייו כפי
שאמרו שנפטר לפני כל אחיו שנהג
בהם שררה. ולא מצאנו עד כאן היכן
נהג בהם שררה, **אלא באותו זמן
שנפלו לפניו**, אותו רגע של שררה
היה, שהמליכו עליהם את יוסף
בהתחננם אליו. ולכן ויבך יוסף
בדברם אליו שלא רצה להשתרר
עליהם, ואע"פ כן נפטר לעולמו לפני
כולם. לכן ויבך יוסף בדברם אליו,
וכן מעוצמת גילוי ההשגחה דרך
חלומותיו, כנ"ל, שנאמר בהם "ואחד
עשר כוכבים משתחווים לי".

~~~~~

מַטְמוֹן בְּאַמְתָּחְתִּיכֶם

**ויאמר שלום לכם אל-תִּירָאוּ
אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלִקִי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם**

לעומקו של מקרא מקץ

**אֱלֹהִים יִמְצָא אֶתְּוֹ מַעֲבָדֶיךָ וְנָתַן
וְגַם-אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֹדְנֵי לַעֲבָדֶיךָ:
וְיֹאמַר גַּם-עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֹּן-הָיָה
אֱלֹהִים יִמְצָא אֶתְּוֹ יִהְיֶה-לִּי עֹבֵד
וְאַתֶּם תִּהְיוּ נִקְיִים: (מד, ט-י')**

יש לעיין, מדוע יאמר דבר והיפוכו.
שבתחילה הוא אומר **גם-עֲתָה**
כְּדַבְּרִיכֶם כֹּן-הָיָה, וכוונתו **אֱלֹהִים**
יִמְצָא אֶתְּוֹ מַעֲבָדֶיךָ וְנָתַן, ו**גַּם-אֲנַחְנוּ**
נִהְיֶה לְאֹדְנֵי לַעֲבָדֶיךָ, ומיד משנה
דבריו ואומר **אֱלֹהִים יִמְצָא אֶתְּוֹ**
יִהְיֶה-לִּי עֹבֵד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נִקְיִים.

ויש לומר שהוכיחם בזה שלא למדו
ממה שאמר יעקב על רחל [סוף ויצא]
"עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה".
ונתגלגל הדבר ומתה רחל בדרך כי
ברית כרותה לשפתיים.

ובכך יובנו שתי תמיהות בדבריו.
א' מה הוא זה שאמר **גם עתה, הב'**
מה הוא זה שאמר **כדבריכם כן הוא**,
הרי מיד **סתר את דבריהם** ואמר שלא
ימות אלא יהיה לו עבד.

ולזה אמר **גם עתה. גם עתה** אתם
נכשלים בזה. **כמו אז בימי רחל**, הרי
כדבריכם כן הוא שיכול להתקיים

הכסף באמתחותיכם, נחשב הוא כאילו
אלקיכם ואלקי אביכם נתן לכם מטמון
באמתחותיכם, שזה חלק מהתכנית
האלקית להורידנו מצרימה.

~~~~~

**לְמַה שְׁלַמְתֶּם רְעָה תַּחַת
טוֹבָה. הֲלֹא זֶה אֱלֹהִים יִשְׁתָּה אֲדֹנִי
בֹּו וְהָיָה נִחַשׁ יִנְחַשׁ בֹּו הִרְעַתֶּם
אֱלֹהִים עֲשִׂיתֶם (מד, ד-ה).**

על דרך הפשט התכוון לעניין
הגביע.

ועל דרך הרמז, רמז להם ששילמו
רעה תחת טובה **כאשר מכרוהו**, כי
הוא לטובה התכוון להפרישם
מאיסורים חמורים לפי שיטתו,
ובמכירתו שילמו רעה תחת טובה.

ועוד רמז להם ששילמו רעה תחת
טובה לאביהם, שְׁשָׁלְחוּ לראות את
שלומם, והם שילמו לאביהם רעה
שמכרו את בנו וגרמו לאביהם צער
גדול.

ועוד רמז להם באומרו **הִרְעַתֶּם**
אֱלֹהִים עֲשִׂיתֶם לזרוק את אחיכם
לבור מלא נחשים ועקרבים. ולכן אמר
להם לגבי הגביע בלשון נופל על
לשון: **וְהָיָה נִחַשׁ יִנְחַשׁ בֹּו**.

~~~~~

לעומקו של מקרא מקץ

וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי מַעֲשֵׂוֹת זֹאת הָאִישׁ
אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִיָּה-לִי
עֶבֶד וְאַתֶּם עָלֹי לְשָׁלוֹם אֶל-אַבְיִכֶם
(מד, יז)

הרי שני הדברים סותרים זה את זה.
אם הוא יהיה לי עבד, כיצד זה יעלו
לשלום אל אביהם. הרי אין כאן
שלום כלל. אלא רָמַז רָמַז להם, כשם
שבנימין אין בו חטא, ואע"פ כן נמכר
לעבדות, כך גם בי לא היה חטא
כשמכרתם אותי לעבד. וכשם
כשמכרתם אותי לעבד ישבתם לאכול
לחם כביכול עולם כמנהגו נוהג
ועליתם לשלום אל אביכם, כן עכשיו
בנימין יהיה לי עבד ואתם עלו
לשלום אל אביכם, וכביכול עולם
כמנהגו נוהג !

^^^

דרשת

השלום דכוליה נשפּה

וְאַתֶּם עָלֹי לְשָׁלוֹם אֶל-אַבְיִכֶם.
מובא במדרש רבה. וְאַתֶּם עָלֹי
לְשָׁלוֹם אֶל-אַבְיִכֶם רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם
רַבִּי אֲחָא: גַּעַר פּוֹרְפוּרִיָּה [תפש בגדיו
וניער אותם בחזקה כאדם המנער דבר

שלא יחיה ח"ו, כי ברית כרותה
לשפתיים. אלא פָּנּוּ דברכם, לא
כמו שאמרתם אלא כן כמו שאומר
לכם והוא: אשר נִמְצָא אתו יהיה לי
עבד. ואתם תהיו נקיים. ובזה כיוון
לשני דברים. ואתם תהיו נקיים
בעניין הגביע, ואתם תהיו נקיים
בעניין בנימין, שלא ימות.

^^^^

הִנְנוּ עֶבְדִּים לְאֹדֹנִי גַם-אַנְחֵנוּ גַם
אֲשֶׁר-נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ: (מד, טז)

יש ליתן טעם מה הוא החילוק
שחילק יהודה בין האחים לבנימין,
הִנְנוּ עֶבְדִּים לְאֹדֹנִי גַם-אַנְחֵנוּ, גַּם
אֲשֶׁר-נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ. מדוע לא
אמר הננו עבדים לאדוני בלא להמשיך
גם וגם. אלא יש לומר שכך אמר
יהודה: האלקים מצא את עוון עבדיך,
גם בלא בנימין, שהוא לא היה במכירת
יוסף. ולכן אמר גם אנחנו, שיש בנו
עוון מכירת יוסף, וגם אשר נמצא
הגביע בידו מבלי שיהיה בו עוון
מכירת יוסף. אלא העוון שהגביע בידו.

^^^^

לעומקו של מקרא מקץ

יום באישון לילה נאפלה: וכן הוא אומר [תהלים קלט, יא'] נאמר אף חשך ישופני וגו'. ופירושו: החשך יאפיל עלי ויסתירני.

ולעומקו של מקרא, ועל דרך הסוד יש לפתור על פי הזהרה הק' בלק דף קצ"ו ע"א, שגשפה הם הרי החשך, לשם הולך הסטרא אחרא בעת שישראל מתפללים. ומי שאינו בא להתפלל עמהם הולך כביכול להרי הגשפה הרי החשך עם הסטרא אחרא. והבאים להתפלל מאירים את הרי החשך בתפילתם. ואז אין לסטרא אחרא אפשרות לקטרג.

וזה שאמרו לו ה'שלום דכוליה גשפה?! אתה אומר עלו לשלום אל אביכם, אבל בלי בנימין אין זה שלום, אלא הרי החשך של הסטרא אחרא. ור' הקדוש צונסט (תהלים קיט, קסה): **שלום רב לאהבי תורתך. ואין למו מכשול.**

ויש להבין מה מקום לצווחה זו, ומה רצתה רוח הקדש לענות לאחיו בזה.

ולעומקו של מקרא נאמר שהיא אותה רוח הקדש אשר אמרה בעת

מתוך כעס] ואמר: האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם, (בראשית מד, יז). אמרין ליה השלום דכוליה גשפה?! ורום הקדש צונסט (תהלים קיט, קסה): **שלום רב לאהבי תורתך. יש במדרש זה שלש תמיהות:**

א. לשם מה נער פורפוריה שלו באמרו ואתם עלו לשלום אל אביכם.
ב. מה כוונתם בענותם לו השלום דכוליה גשפה.
ג. למה התכוונה רוח הקדש כשצווחה **שלום רב לאהבי תורתך.**

ובהאיר מדרש זה וחידותיו יש לומר:

באומרו **נער פורפוריה** כוונתו בזה שיוסף תפס בבגדיו וניער אותם בעת שאמר להם ואתם עלו לשלום אל אביכם, כמזכיר להם נשכחות על שהפשיטו כתנתו, והורידוהו לבור ועלו כביכול בשלום אל אביהם, כאילו לא ארע דבר.

ועדין נותר להבין תשובתם אליו באמרם ה'שלום דכוליה גשפה?!

בדרך הפשט, גשפה הוא מלשון חשך. ככתוב [משלי ז, ט'] בגשפה בערב

לעומקו של מקרא מקץ

ועל דרך הצח, יבואר נשפ"ה, בדרך
של נוטריקון:
נר שמאיר פינות החשוכות. והוא
יוסף הצדיק.

^^^

להפטר שבת חנוכה

זכריה, מפרק ב פסוק יד, עד פרק ד
פסוק ז רנ"י ושמחי בת ציון

חז"ל קבעו לקרוא בשבת חנוכה את
הפסוקים של מנורת זכריה.

בביאור ההפטרה ושייכותה לחנוכה

בשימת לב, נראה בעליל כי שלשה
פסוקים מכל ההפטרה, הם שמשייכים
אותה עם שבת-חנוכה. והם פסוק ב'
ופסוק ג' ופסוק ו' בפרק ד':
{ב} ויאמר אלי מֶה אַתָּה רֹאֶה
(ויאמר) וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת
זָהָב כְּלָה וְגִלְיָה עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה
נְרִיתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת
לְפָנֶיהָ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ: {ג} וּשְׁנַיִם
זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלְיָה וְאֶחָד
עַל שְׂמָאלָהּ: {ד} וְאֶעֱנֶה וְאָמַר אֶל

השליכוהו לבור וְנִרְאָה מֶה-יִהְיֶה
חֲלֻמָּתִי (וישב, לז, כ').
עַתָּה תובעת רוח הקדש את חשבון
הנפש של האחים כאמרת: לו הייתם
מקיימים שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ,
היה מתקיים בכם ואין למו מכשול,
ולא הייתם שואלים עתה הַשְׁלוֹם
דְּכֻלִּיָּה נִשְׁפָּה.

אבל מאחר ובחרתם לקיים וְלֹא יָכֻלוּ
דַּבְּרוּ לְשִׁלָּם, עתה עליכם לשאול
הַשְׁלוֹם דְּכֻלִּיָּה נִשְׁפָּה.

ועוד, שאם היתה ביניכם מחלוקת
בַּהֲלָכָה, לגבי אבר מן החי ולגבי
מסחר עם הנשים וכינוי השמות לבני
השפחות [כמבואר בלעומקו של מקרא
לפרשת וישב], לא הייתם צריכים
להגיע לשנאה אישית. שהרי כתוב
את והב בסופה, שלסוף נהיים
אוהבים, ואתם תחת זה הגברתם
השנאה ביניכם. שנאמר וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ.
אם באמת הייתם מחשיבים עצמכם
לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ, היה מתקיים בכם את
והב בסופה, ואין למו מכשול.

וכשמוע האחים את דברי רוח הקדש
נעשו כולם אוהבים. ואשר על כן ידע
יוסף כי זה הזמן להתגלות. מיד ויגש
יהודה וגו' עד שנתגלגלו הדברים
שאמר להם אני יוסף.

לעומקו של מקרא מקץ

אֶת חֲצָרֵי וְנַתַּתִּי לָהֶם מִהַלְכִּים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה כְּנֶגֶד מֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹסֵף [בְּרֵאשִׁית מ"א, מ"ד] וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל-יֹסֵף אֲנִי פֶרְעֹה וּבְלִעְזִיךָ לֹא-יָרִים אִישׁ אֶת-יָדוֹ וְאֶת-רִגְלוֹ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם

וכן לגבי פסוק י"ב ה' וַאֲמָרוּ אֵלָּהּ יְהוּדָה בְּלִבָּם אֲמָצָה לִי יִשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם בִּיהֲנֶה צָבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם: מפרשו המלכים כנגד גוג ומגוג שאת המלחמה בו ינהלו יוסף ויהודה: וַאֲמָרוּ "אז יקום משיח בן יוסף ובני יהודה יתחזקו אז.

וכן לגבי הפסוק האחרון בהפטרה [ד, ז'] **מִי אַתָּה הֵר גְּדוֹל לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תִּשְׁאֲלוּת מִן מֶלֶךְ מִצְרַיִם דּוֹד:** מי אתה הר הגדול. **עַל מֶלֶךְ גּוֹג** יאמר מי אתה וגומ' ר"ל מה כח יש בך התחשוב שאתה הר גדול **לַעֲמֹד בְּפָנֵי הַמִּשִּׁיחַ** [הוא משיח בן יוסף אשר ילחם במלחמת גוג ומגוג וילחם בגוג, ובזה יכין בואו ומלכותו של משיח בן-דוד] לבל יוכל לעבור? לא כן! כי למולו [למול מלך המשיח, אתה "ההר הגדול"] **תִּהְיֶה כְּאַרְץ מִישֹׁר**, ובקל יעבור אליך [המלך המשיח], ר"ל לא יהיה בך כח לעכב [את מלך המשיח מלצחך במלחמה]. זה שנאמר **וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה**. מלך

הַמִּלְאָךְ הַדָּבָר בִּי לֵאמֹר מֶה אֵלֶּה אֲדָנִי: {ו} וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלֵי לֵאמֹר זֶה דְּבַר יְהוָה אֵל זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְכַח פִּי אִם בְּרוּחִי אֲמַר יְהוָה צָבָאוֹת: פֶּסוּק ב' מְזַכֵּיר בְּפִירוּשׁ אֶת מַעֲשֵׂה הַמְּנוּרָה וְהִנֵּה מְנוּרָת זָהָב פְּלִיָּה וְגִלְגָּל עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיָּה עָלֶיהָ, וּפְסוּק ג' מְזַכֵּיר הַנֶּס שֶׁנַּעֲשָׂה בַשָּׁמֶן, וְשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וּפְסוּק ו' מְדַבֵּר עַל הַמִּסְקָנָה הַעוֹלָה מִנְּסֵי חֲנוּכָּה: נֶס הַמִּלְחָמָה מִחַד וְנֶס פֶּךְ הַשָּׁמֶן מֵאִידֶךְ הַמַּעֲדִידִים זֶה עַל זֶה כִּי לֹא בְחִיל וְלֹא בְכַח פִּי אִם בְּרוּחִי אֲמַר יְהוָה.

בביאור ההפטרה

ושייכותה לפרשה

[ולכלל ענייני הפרשות של יוסף]

בהתבוננות בפסוקים ומפרשיהם, עולה גם שייכותה של ההפטרה עם כלל ענייני הפרשות של יוסף, וישב-מקץ-ויגש-ויחי, וכן לגבי הגאולה לעתיד לבוא.

וכגון החלפת בגדי יהושע הכהן הגדול כנגד יוסף שנאמר בו ויחלף שמלותיו, וכגון חזיונות הלילה של המנורה כנגד חזיונות הלילה של יוסף, וכן מה שנאמר על יהושע הכהן הגדול [ג, ז'] **וְגַם אַתָּה תִּדְּוֶן אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמַר**

לעומקו של מקרא מקץ

ומהצנתרות לתוך הגולה ומהגולה אל המוצקות ומהמוצקות אל הנרות והמוצקות והנרות ארבעים ותשע היו רמז לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה שבעתים כאור של שבעת ימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית:

ולעומקו של מקרא ועל דרך הרמז והצח, תהיה הגלגל רמז למעיין הגלות והגאולה, מעיין של אורה היוצא מתוך חשכת הגלות אל אור שבעת הימים של הגאולה ובזה מתקיים בנו [תהלים צ, ט"ו] שִׁמְחֵנוּ כִּימוֹת עֲנִיתֵנוּ וכדפירוש רש"י שמחנו לימות משיחנו כמנין ימות שעניתנו בגלות,

וזה שפתחה ההפטרה בפסוקים: {ב, יד'} רְנִי וְשִׁמְחִי בַת צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְךָ נָאִם יְהוָה: {טו} וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל יְהוָה כִּיֹּהֱוָה הָיָה וְהָיָה לִי לְעַם וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: {טז} וְנָסַל יְהוָה אֶת יְהוֹדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וְכִסֵּר עוֹד בִּירוּשָׁלַם, בב"א.

^^^

המשיח יוציא האבן הטובה והחשובה להניחה ביסוד בנין בית העתיד: תְּשָׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ. אז ישמע קול המייה אשר כולם יענו ויאמרו הנה להאבן הזה יש לה חן רב כי היא טובה וחשובה עד מאד:

וכן פירש רש"י לעניין הגאולה העתידה {ד,ב'} וַיֹּאמֶר אֵלֵי מָה אַתָּה רֹאֶה וַאֲמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלֵה וְגִלְגָּה עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְנֹרֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ: {ג} וּשְׁנַיִם זִיתִּים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל שְׂמָאלָהּ:

וְגִלְגָּה עַל רֹאשָׁהּ לְשׁוֹן מַעֲיִן כְּמִין סִפְלָה גְדוֹל עֲגוּלָה: וְשִׁבְעָה נִרְתִּיהָ כְּמִין בְּזִיכִין שְׁנוֹתֵינִי הַשֶּׁמֶן וְהַפְתִּילָה לְתוֹכָהּ: שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְכָל נֹר וְנֹר בְּאֵין שְׁבַע צְנוּרוֹת קֹטְנִים שֶׁהַשֶּׁמֶן זֶה מִן הַגִּלְגָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוֹצָקוֹת לְכָל נֹר וְנֹר. [ג'] וּשְׁנַיִם זִיתִּים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד עַל שְׂמָאלָהּ וּשְׁנַיִם זִיתִּים עָלֶיהָ. אצלה שני אילנות שהזיתים גדילים בהם: אֶחָד מִימִין הַגִּלְגָּה וְאֶחָד מִשְׂמָאלָהּ וְגו'. והם כמין עריבות ועדשים של בית הבד שהם עומדים אצל הזיתים והזיתים נחבטים מאיליהם לתוך הצנתרות ומתחממות שם כבמעטן ונעצרים שם בבית הבד והשמן נופל לתוך הצנתרות

לעומקו של מקרא מקץ

וחדש חשון הוא בן כט' יום. [ואז
הפטרת חנוכה מקדימה לפרשת וישב].

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

לכאורה, הקשר של ההפטרה לפרשה
נראה לעין כל בפסוק {טו} **וַיִּקֶץ**
שְׁלֹמֹה וַהֲגָה חֲלוֹם. והוא כעין איזכור
למה שנאמר בתחילת פרשת מקץ:
{א} **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים** ופרעה
חלם וַהֲגָה עֲמֹד עַל-הַיָּאָר וגו' **וַיִּקֶץ**
פְּרָעָה וַהֲגָה חֲלוֹם:

ולכאורה, יש לשאול, מהמשך
ההפטרה המדברת על משפט שלמה,
מה שייכותה לכאורה לחלומו, ומה
שייכותה לפרשתנו. ואם משום
שצריכים כ"א פסוקים בהפטרה, היה
יכול להתחיל ההפטרה מפרק א פס'
ל"ט **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשׁ שָׁנִים** וגו',
ולהביא את כל חלומו של שלמה עד
פסוק {טו} **וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲגָה חֲלוֹם**.

אלא ודאי מכוונים היטב הדברים של
משפט שלמה גם לחלומו וגם לחלומו
של פרעה ופתרונו על ידי יוסף
שבפרשתנו. כיצד:

בשימת לב, שתי הנשים באו לפני

הפטרת פרשת מקץ

**[נדחית מפני חנוכה ותהיה
נקראת שוב בשנת ה'תת"א]**

מלכים א פרק ג, טו' – פרק ד, פס'

א': וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲגָה חֲלוֹם
{טו} **וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲגָה חֲלוֹם** וַיָּבֹא
יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֲלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל
עַבְדָּיו: {פ} **אֵז תִּבְאֲנָה שְׁתֵּימָן נָשִׁים**
וגו' [וכל משפט שלמה], {ד, א'} [וַיְהִי
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל]:

ובהקדים, [עפ"י לוח ההלכות
והמנהגים תשפ"א בעריכת הרב אליהו
זלזניק נר"ו]: הפטרת **מקץ** המתחילה
במלים **וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה** היא **נדירה ביותר**,
באשר היא **נדחית** ברוב השנים מפני
הפטרת חנוכה. לעתים רחוקות [כשנת
ה'תשפ"ד] כאשר פרשת מקץ חלה
לאחר חנוכה, חוזרין לקרות בהפטרה
הראויה לה מלכתחילה, הפטרת **וַיִּקֶץ**
שְׁלֹמֹה. הפעם הקודמת שהפטרה זו
נקראה היתה בשנת ה'תשפ"א,
ועשרים שנה קודם לכן, בתשס"א. וכן
בפעם הבאה היא תִּקְרָא בעוד שבע
עשרה שנים **(ה'תת"א)**. הדבר
מתאפשר כאשר ראש השנה חל בשבת

לעומקו של מקרא מקץ

הוא רק שגם לה גם לחברתה לא יהיה וגו' ולברר זאת אמר קחו לי חרב, כי בזה יבורר מי הרוצה שיחיה ומי שתתרצה שימות, וכן היה.

וכפי פיוטו של הרב אברהם אבן עזרא בשירי השבת: צמאה נפשי לאלהים לאל חי. לבי ובשרי ירננו לאל חי ראה לגברת אמת. שפחה נואמת. לא כי בגוף המת. ובני הקי: זאת המקדימה את המת היא השפחה הנואמת, וזאת המקדימה את החי משפטה היא לגברת אמת.

ומעין זה מצינו בפרשה: כשפרעה מספר את חלומו ליוסף, הוא מוסיף מדיליה פרטים שלא היו בחלום. כגון: **לא-ראיתי כהנה בכל-ארץ מצרים לרע:** וכן: {כא} **ותבאנה אל-קרפנה ולא נודע כי-באו אל-קרפנה ומראיהו רע באשר בתחלה,** וכן בשבילים הדגיש את הרע ולא את הטוב, על השבילים הטובות לא אמר מלאות ולשבילים הרעות הוסיף מדיליה תאר: **צנמות.** ומכאן הבין יוסף שבפתרונו עליו להתמקד בשנות הרעב כיצד יבואו על תיקונם. ולכן מיד הוסיף לפתרונו את הצעתו לפרעה. שהרי פרעה לא בקש עצתו אלא רק פתרונו. אבל הכא הפתרון הוא חלק מהחלום. כשם **שדברי הנשים** הן הן פתרון משפטן. ואשר על כן יובן מדוע יוסף אינו מתיחס לשנות השבוע אלא

שלמה בסמוך לחלומו: {טו} **ויקץ שלמה והנה חלום וגו' {טז} אז תבאנה שנים נשים וגו'.** ובזה נראה בעליל כי חכמת שלמה שניתנה לו בחלומו **יצאה אל הפעל במשפט שלמה לשתי הנשים.**

ועוד, ששלמה הבין מתוך דבריהן את משפטן: {כב} **ותאמר האשה האחרת לא כי בני התי ובגוף המת וזאת אמרת לא כי בגוף המת ובני התי וגו' {כג} ויאמר המלך זאת אמרת זה בני התי ובגוף המת וזאת אמרת לא כי בגוף המת ובני התי:** **ופירש המלבי"ם:** סיפר הכתוב כי בדברם, אמרה הנתבעת בלשון בני החי ובנך המת והתובעת אמרה בהפך בנך המת ובני החי, **וכלל בלשון שהאדם יקדים תמיד מה שהוא העקר ויאחר את הטפל,** ולפי"ז הסביר נותנת שהאשה שדקדקה להקדים בלשונה בני החי קודם, עקר מגמתה שיהיה החי בנה, והמקדמת בלשונה בנך המת עקר מגמתה שיהיה המת בן חברתה, לא שיהיה החי בנה, ומזה כבר היה יכול להבין ולהכריע מי אמו וגו' בכל זאת **הבין שלמה בחכמתו שהאומרת ומקדמת בנך המת הוא מצד שזה עקר מגמתה,** וגו' **ותדברנה לפני המלך ר"ל שכן דברו כמה פעמים ובכל פעם הקדימה התובעת בנך המת ובני החי,** מזה השכיל שעקר מגמתה

לעומקו של מקרא מקץ

ולעומקו של מקרא ועל דרך המוסר
ייאמר כי השפע שהושפע הן על
שלמה המלך והן על יוסף הצדיק בא
מתוך התבטלותם המוחלטת כלפי
מעלה. שגם שלמה וגם יוסף לא בקשו
לעצמם דבר, ולא התנשאו בחכמתם,
שלמה אמר [ג,ז'] וְאֲנִי נָעַר קָטָן לֹא
אָדָּע צֵאת נְבֹא, ויוסף אמר [מא,טז']
בְּלַעֲדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פְּרָעָה.

וכן אמרו [עירובין יג:]: ללמדך שכל
המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו. בשלמה
מה כתיב בה: {ד,א'} וַיְהִי הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל: וביוסף
מה כתיב ביה וַיִּרְיָצֵהוּ מֶן-הַבּוֹר,
שמאותו בור ששם השפילוהו, משם
הריצוהו לגדולה, וכתיב ביה:
{מ'} אֶתָּה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק
כָּל-עַמִּי בְּקַ הַפֶּסַע אֲגִדֵּל מִמֶּךָ:
{מא'} וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל-יוֹסֵף רְאֵה
נִתַּתִּי אֶתְךָ עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ושניהם זכו למשיח. משיח בן יוסף
ומשיח בן דוד מהרה יתגלו ויתגלה
אורם להוציאנו לגאולה המאירה
בב'א.

^^^

קוראן בסתם שבע שנים, ובהתייחסו
לשנות הרעב קוראן בפירוש: **שָׁבַע**
שְׁנֵי רָעָב: {כו} שָׁבַע פָּרַת הַטֹּבֶת
שָׁבַע שָׁנִים הָיָה וְשָׁבַע הַשָּׁבָלִים הַטֹּבֶת
שָׁבַע שָׁנִים הָיָה חֲלוֹם אֶתְדָּה הָיָה:
{כז} וְשָׁבַע הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעֵלָת
הָעֵלָת אֶתְרִיָּהוּ שָׁבַע שָׁנִים הָיָה וְשָׁבַע
הַשָּׁבָלִים הַרְקוֹת וְהַפְּרוֹת הַקָּדִים יִהְיֶה
שָׁבַע שְׁנֵי רָעָב: וכן פירש **אור**
החיים הק': יהיו שבע שני רעב.
עוד נראה כי לצד שהשָׁבַע אינו אלא
לצורך תיקון שני רעב כמו שגילה
לבסוף שצוה ללקט תבואות שני שבע
לשני רעב, לזה לא הזכיר אלא שני
הרעב כי הוא עיקר הודעת החלום
אליו. עכ"ל.

והבנת הדבר מתוך דברי פרעה כמו כן
הבנת הדבר מתוך דברי הנשים היא
חכמה אלקית אשר נתן ה' ברוח הקדש
הן לשלמה הן ליוסף. ובזה נקשרו
היטב ענייני ההפטרה של החלום
והנשים לפרשת מקץ.

